

LEONIDA LARI: ARTISTUL VIZIONAR ȘI IEȘIREA DIN LABIRINTUL IMPERIAL

Victoria FONARI,
conferențiar universitar, doctor

Leonida Lari (26 octombrie 1949 – 11 decembrie 2011) valorifică imaginea poetului prin semnificația viziunii orfice asupra lumii, inclusiv în volumul *Lira și păianjenul*, în care este relevat raportul dintre poet și cetate (*Poetul*). Cetatea, în accepția lui Platon din *Republica*, constituie un motiv, dar ideea nu este preluată întocmai. Distanțarea se produce în condițiile cetății, în care oamenii sunt fixați în cotidian și majoritatea dintre ei trăiesc unitar geneza revelată din milenii și identitatea proprie.

Imaginea poetului se mitizează prin posibilitatea de a percepe, prin lumea sa interioară, „munții de lumină”, poetul traversează drumul orfic în planul solarului, și nu al umbrei. Descoperirea transcendenței insistă pentru urmarea condițiilor: „trebuia să moară acasă”.

Un element de misticism învâluie scrierea Leonidei Lari, trasată ca o frontieră dintre „întors acasă, îi erau dragi oamenii” și „îl mușca dorul de trăitorii luminați”. Textul Leonidei Lari modifică registrul, iar prin condiția acceptată de la Platon, se învecinează cu ipostaza orfică. Antiteza și ruptura de la sursă se realizează după o vrere a imaginației similară cu cea întâlnită la Borges în *Nemuritorul*.

Treptele ce duc spre neant eclipsează prezentul prin amintire și senzația de viitor. În creația Leonidei Lari, în cartea *Lira și păianjenul*, se întrevide imaginea labirintului, semnalizată după G. Bachelard. Considerăm necesar să prezentăm câteva aspecte din lucrarea acestui exeget – *Pământul și reveriile odihnei. Eseu asupra imaginilor intimității*. Gaston Bachelard acordă o atenție sporită labirintului, care este investigat în colecția scrierilor artistice și în interpretarea viselor. Labirintul este un atribut al pământului, dar se diferențiază de imaginea grotei. Cercetătorul se axează pe corespondența dintre călător și labirint: „Deruta unui călător care nu-și găsește drumul într-o câmpie unde mai multe drumuri se încrucșează, dezorientarea unui vizitator pierdut într-un mare oraș par

să ofere materia emotivă a tuturor angoaselor labirintului din vise”. Sesizăm că este o proiecție a mitului în actualizarea emoției.

Senzația de rătăcire fiind un punct de reper, îi oferă cercetătorului prilejul de a-l referi la diferite lucrări și de a-i realiza o diagnosticare prin intermediul diferitor surse, cum ar fi André Bay – *Amor*, Rainer Maria Rilke – *A zecea elegie*, Paul Gadenne – *Vântul negru*, Pierre Reverdy – *În cea mai mare parte a timpului*, Gustave Kahn – *Povestea despre aur și tăcere*.

La Leonida Lari, lupta cu această rătăcire poate fi realizată doar de Poet. Ipostaza onirică se coagulează în starea de melancolie: „răspândea în juru-i o dulce melancolie”. Această repetiție va fi o mantră, cititorul trebuie să simtă dulcele asemenea mirosului de trandafiri. Poetul devine un creator de mir. Aura se nuanțează în urmele poetului, în spațiul care îl recunoaște și care-l respinge.

Cetatea reprezintă portalul de trecere dintr-un labirint în altul: labirintul casei este unul ontologic terestru, labirintul oniric este unul ontologic spiritual. Apropierea în spirit se realizează prin micșorarea distanței, pentru a reveni spațial la punctul de pornire terestru.

Labirintul oniric nu ține de restricție, el prefigurează libertatea, iar perceperea libertății prin artă îi oferă forță. Angoasa este trăită de oamenii cetății care fie că și-ar dori să se izoleze, fie că suspectează, fie că acceptă. Verdictul este concentrat în: „Cetatea care se ferește de poeți și-i gonește este o cetate slabă”. Catalogată pe antinomii, cetatea, prin tradiție, preia latura cosmogonică. Ceea ce înseamnă că ea nu va putea accepta o indeterminare, pentru că se opune haosului, ca întruchipare a maleficului: „Raportul cu haosul se pune în termeni esențialmente spațiali: *intra muros / extra muros*. [...] Răul «istoriei» e cel care va trebui învins prin Cetatea ideală și nu cel «al naturii». Termenii contrastanți devin acum *aeternitas/historia*” [7, p. 17, 18].

Deși pare contemplativ, poetul nu dialoghează, el interacționează cu cetatea ca un apărător prin forța de veghe, similară cu cea de rugăciune: „Iar poetul a mers tăcut...” [2, p. 8].

Rostul scrierii constă în nemurirea pe care poetul o dăruiește într-un rudimentarea neamului. Melancolia este senzația care apropie cetatea de mitul ontologic al creației, al păcii în rezistență. Libertatea este o coordonată lăuntrică, arta are forță să o exteriorizeze, dar de fiecare dată omul va trăi între două lumi – fie

determinate de timp, rupt în trecut și viitor, fie condiționate de plecare în numele descoperirii și de dorința revenirii.

Melancolia constituie vidul poetic. În viziunea sa, spațiul nu poate fi determinat de o lipsă. Lipsa unei materii insistă pe prezența emoției. Singurătatea Leonidei Lari este una contemplativă, dar care implică forțe dinamice; acestea constituie voința individualității creatoare ce dezvăluie alte dimensiuni ale cunoașterii. Arta prin oniric străbate lumi, are forță prevestitoare, dându-și seama și de decepții.

Dacă în mrejele acestui text întrevădem un labirint construit din lumină și dulce melancolie, cunoașterea identificată prin misterele orfice oferă versului forța cântecului. Poezia trece din registrul lecturii în cel al melosului.

Melancolia se întrevăde și în alte texte prin diferite imagini: „un abur trist, împătimit” (*Lac în cer*). Oniricul în creația Leonidei Lari urcă treptele spre înălțimi. Aspirația o apropie de timpul ontologic, în care omul are acces direct la divinitate. Această conexiune se realizează prin singurătate și interiorizare. Interiorizarea nu o provoacă să-și dezvăluie opacitatea unor trăiri de incertitudine, acestea sunt superioare conceptului de psihanaliză.

Autoarea relevă angoasa socială prin vocile care se aud pe fundalul social: „Melancolia e fiica tristeții”; „S-ar putea să ne contamineză copiii, să-i ferim de el”; „Să-l gonim cât mai grabnic din cetate”; „Cetatea care se ferește de poeți și-i gonește este o cetate slabă”. Cuvintele apar drept verdicte; în limbajul de azi, ar semăna cu slogane de publicitate sau de campanii electorale, sau o promoție a unui mod sănătos de viață, unde melancolia apare ca un pericol social. Leonida Lari prevestește timpul amplificării automatismului în om. Vocea socială accentuează frica de umanizare, frica de motive inexplicabile, frica de a depăși limitele proprii. Poetul este cel care își asumă, în viziunea autoarei, trăirile tăcute, conexiunea dintre uman și divin. Cuvântul „cetate” apropie de percepția lui Platon, dar imprimă și frontiere stricte de existență. În articolul *Între speranță și disperare*, Tudor Palladi relevă cum se coagulează în poezia Leonidei Lari „arsenalul intim și civic” [6, p. 366].

Urcarea poetului pe zidurile cetății și forța ei de apărare rezidă în puterea lui de a ocroti valorile arhetipale ale unui neam.

În textul *Un neam în pustiu*, labirintul devine traseul istoriei de la robie la libertate. Este un parcurs pe care poeta Leonida Lari îl construiește împletind motivele iudaice cu cele dacice. Rescrierea

mitului se face după o convenție feminină: Moise e mort, iar cea care are menirea de a duce poporul spre codri (vectorul pământului făgăduit vine să se centreze pe ținuturile autoarei) este dansatoarea. Se văd motivele orientale, focul, nisipul ce dezmembrează orice respirație și se opune vieții. Imaginea dansatoarei mirifice ce are scopul de a salva un popor vine să demitizeze mitul bacantelor. Ea devine orfică, păstrează scopul ritualic: „Misiunea mea era de a duce oamenii, prin cântec, spre codri, pajiști verzi și ape cristaline. Știam că am o povară mai mult decât dublă. Să merg eu însămi prin nisipurile interminabile, într-o sete și o foame continuă, și totodată, să dansez atât de frumos și de cumplit în durerea noastră...” [3, p. 381]. Este durerea și voința de a depăși „râsul pustiu-lui”, pentru a nu uita arhetipul de casă, libertate, frumos. Aspectul orfic se combină cu durerea care trebuie să nu implice indiferență, lașitate, dar să te motiveze prin artă să înaintezi. Artistul vine să evoce destinul unui popor. Și, în acest sens, căderea dansatoarei pe nisip din cauza secetei aduce, prin rugăciune, pe asetul dac, ce le arată drumul spre codri. În acest cadru, pustiu este labirintul din care se iese pentru a fi în spațiul propice – codrii. Codrii, în acest context, nu constituie formațiunea labirintică, codrii sunt o parte componentă a libertății. Labirintul-pustiu este un dat colectiv în mai multe texte ale Leonidei Lari. Iar poetul este cel care se află într-o altă stare, ce știe ce este sacrificiul, moartea, dar și eternitatea. Poetul apare în diferite imagini: apărător al cetății, profet, deosebit de rezistent și sensibil concomitent: „Când se arată fulgerul, numai poetul rămânea precum a fost, pentru că, oriunde ar cădea, totuna va trece printr-însul” [3, p. 383].

În poezia Leonidei Lari avem această transfigurare ce ține nu atât de jocul cosmic, cât de zbuciumul interior. Respectiv, scenariul lui F. Nietzsche se răsfrânge în perceperea creației în raport cu creatorul: „Cum se plasează artistul deasupra operei sale când meditează și înlăuntrul ei când lucrează, cum necesitatea și jocul, conflictul și armonia se însoțesc reciproc, în mod necesar, pentru a da naștere operei de artă” [4, p. 246]. Jocul nu este o trăsătură a creației Leonidei Lari, jocul pare a fi simulat de ritualicul exprimat prin rugăciune, evocare, repetiție, antiteză. Este cooptarea eului liric în imagine de vrăjitoare și a unui tărâm miraculos al artei. Conflictul și armonia rămân verigi care se împletesc continuu. Starea sociopolitică vine în antiteză cu idealul unirii. Distrugerea marelui păianjen (imaginea imperiului URSS) vine în antiteză cu

construirea/reconstruirea ideii de neam. Poeta se află într-o ipostază a creației, unde își destăinuie emoțiile ca o ardere ce nu vine numai cu scopul cathartic, dar și cu cel de prorocire. Poate, în acest sens, apare ideea de o depășire a omului mediocru prin capacitatea de a vedea dincolo de imediat. Această Casandră vine să sufere de conștientizarea de a nu fi înțeleasă și percepe acut sentimentul poetului izgonit/neînțeles din cetate.

În interpretarea lui Nietzsche există o alternanță similară între „sufletul umed” [5, p. 68] și ardere. Timpul, în optica procesului creativ, este perceput intrinsec. Condensarea timpului duce la o metamorfoză în zona creației, care se răsfrânge și asupra eului liric: „Ci va veni o clipă, da, o clipă/ Când tot ce sunt va semăna cu-o strună/ De care s-ar atinge cu-o aripă/ Un cântăreț ciudat, orbit de lună”. Aedul rămâne sigilat într-o constelație a lirei. Eternitatea pulsează în creația sa ca o convenție, având scopul de a trece dincolo de materie. Struna ar fi firul tăiat al parcelor care se perindă prin univers grație melosului. Angelicul rămâne determinat de cunoașterea luciferică blagiană. Orbirea de lună anunță un alt tip de interiorizare, de clarviziune. Înțelegerea textului Leonidei Lari se vrea ghidată anume de acest tip de comprehensiune.

Elementul acvatic alternează cu elementul focului. În țesutul versurilor Leonidei Lari imaginea focului explică cosmogonia interioară. Eul liric își confirmă talentul în stilul ontologic al artistului prin expresia „iubită de muze” (*Pedeapsa*). Omul este perceput ca un univers ce se cunoaște în diferite etape, care sunt relevate în cele patru imnuri adresate lui Orfeu.

În gândirea mitică se întrevide și o altă conotație a focului, prin raportul fulger vs. om. În mitologia greco-romană, Câmpiile Elizee se trag, etimologic, de la *enelýsion* („moarte prin fulgerare”, fiind în același timp și distrugere, și alegere) [1, p. 103]. Acest tărâm, descris geografic cu lux de amănunte de Vergiliu în *Eneida*, designează spațiul hărăzit eroilor după moarte, drept recompensă pentru glorie, viteză. În poezia Leonidei Lari gloria luptei aparține poetului. Or, cea mai dificilă luptă se dă în interiorul omului pentru a se apropia de Ființă, după M. Heidegger, sau a asculta de propriul daimon, după învățătura lui Socrate. Prin fulger se dezvăluie alesul, datul: „Acum va izbucni furtuna divină./ Necruțător înecând clădiri și destine,/ Undeva între cer și pământ voi rămâne,/ Legată de un turn de lumină” (*Turn de lumină*). Imaginea din titlu își amplifică măreția prin următoarele imagini: „o metaforă

setea mea de absolut”, „izvorăște din înalturi furtuna/ în a sufletului meu tăcută oglindă”, „farul atlanților”. Fulgerul devine acel dat asumat, similar percepției Ființei la Heidegger.

Referințe bibliografice

1. *Dicționar de mitologie greco-romană: zei, eroi, mituri*. Coordonatori: Zoe Petre, Alexandru Lițu, Cătălin Pavel. București: Corint, 2011.
2. LARI, Leonida. *Lira și păianjenul*. Chișinău: Hyperion, 1992.
3. LARI, Leonida. *Numai în ceruri*. Chișinău: Princeps, 2014.
4. NIETZSCHE, Friedrich. Citat după cartea: Gabriel Liiceanu. *Interpretări ale simbolului în teoria artei și filosofia culturii*. București: Humanitas, 2005.
5. NIETZSCHE, Friedrich. *La naissance de la philosophie à l'époque de la tragédie grecque*. Paris: Gallimard, 1938.
6. PALLADI, Tudor. *Metafora între cuvânt și dramă. Condiția Poeziei*. Vol. III. Chișinău: Lumina, 2020.
7. STOICHIȚĂ, Victor Ieronim. *Efectul Don Quijote. Repere pentru o hermeneutică a imaginarului european*. Trad. de Ruxanda Demetrescu, Gina Vieru, Corina Mircan. București: Humanitas, 1995.